

2 Betekenisvolle naasten

2.2 Naasten

Empirisch Onderzoek familie versie 1.0 29 augustus 2005

Gespreksvragen **betekenisvolle naasten van een bewoner**

Wat is de intrinsieke waarde van geestelijke verzorging voor een 'familielid' en waar zit 'm dat dan in. Wanneer, waarvoor en in welke mate: daar proberen we aan de hand van dit interview een beeld van te krijgen.

In het werk van geestelijk verzorgers in de ouderenzorg staan doorgaans drie ontmoetingsplaatsen centraal: vieringen, individuele contacten en groepscontacten. Voorwerp van onderzoek zal zijn, wat er in de diverse ontmoetingen wordt beleefd, wat voor waarde, wat voor betekenis daaraan van verschillende zijden wordt gehecht.

De verleiding zou kunnen bestaan om die betekenis vervolgens los te maken van de context om rechtstreeks te worden geprojecteerd op een andere situatie, in dit geval die van de Nieuwe Ouderenzorg. Zo eenvoudig ligt het echter niet. We richten ons onderzoek daarom op alle drie de pijlers van de ontmoeting, omdat de kenmerken daarvan wezenlijk zijn voor ons werk en wat het met mensen doet. Van daaruit zou richting gewezen moeten kunnen worden voor wat geestelijke verzorging in de context van de Nieuwe Ouderenzorg zou kunnen betekenen, waar kansen liggen en in welke gedaante zij zich zou kunnen manifesteren om ook hier van betekenis te zijn.

Gezien het 'talige' karakter van het onderzoek, zijn deze interviews alleen af te nemen bij taalvaardige mensen met voldoende begrip. Nadrukkelijk uitgesloten worden: mensen met ernstige afasie of gevorderde dementie. Voorwaarde is, dat men zèlf als betekenisvolle naaste van een bewoner contact heeft (gehad) met de geestelijke verzorging.

Toelichting bij de opzet:

- Om vergelijking op onderdelen mogelijk te maken zijn overeenkomstige vragen ook identiek aan die van het onderzoek onder somatische bewoners. Een verschil is wel, dat vaker dan daarbij het geval was nu open antwoordmogelijkheden zijn voorzien. Dat komt de oorspronkelijkheid van de antwoorden ten goede en omdat er naar alle waarschijnlijkheid minder verbale handicaps in het geding zijn, zal dat meestal goed kunnen.
- In het interview wordt steeds gesproken over 'familie'. Dat staat tussen aanhalingstekens om daarmee aan te geven dat het niet strikt om familie gaat, maar om betekenisvolle naasten; dat zouden ook een goede vriend of een trouwe buur kunnen zijn, om maar een voorbeeld te noemen.
- Het is de bedoeling ècht te interviewen en dit niet te gebruiken als een lijst om mensen toe te sturen. Door het gesprek wat ontstaat aan de mens tegenover komen er andere dingen boven dan wanneer iemand een enquête invult.
- Je kunt als gv-er beter geen interviews afnemen bij familieleden met wie je zelf contact hebt. Het meest prettige is, wanneer je anderen die je hiertoe geschikt acht, daartoe bereid vindt. Of mensen interviewen van elkáárs afdelingen, als je met méérderen bent binnen je dienst.
- Wat betreft de selectie: aselekt (enige voorwaarde: betrokkene moet contact hebben (gehad) met de gv, maar dit kun je ook vragen als je dat niet weet), heeft de voorkeur voor de betrouwbaarheid van de metingen. Maar dat zal wel niet in alle gevallen mogelijk zijn. De meest handige en betrouwbare methode is, denk ik, dat je zelf een lijstje opstelt met namen van familieleden met wie je meer of minder contact hebt (gehad), en dat je achter hun namen vermeldt: de mate van contact

(intensief, wandelgangencontact, etc.) èn het type zorg waarvoor de bewoner is opgenomen, dwz. pg, somatiek, palliatieve zorg en revalidatie.

De interviewers bepalen aan de hand van dat lijstje zelf zoveel mogelijk willekeurig wie zij gaan interviewen. Het is wel van belang, dat er uit alle categorieën mensen tussen zitten (som – pg – reva – palliatief). Familie van bewoners die palliatieve zorg behoeven, kun je ook na afloop van zo'n heel proces vragen of ze geïnterviewd willen worden. Tijdens dat proces is het allemaal veel te kwetsbaar.

Instructie bij de uitvoering:

- Waar mogelijk wordt het interview in z'n geheel in één keer afgenomen. Houd tijdens het gesprek zonodig in de gaten of je goed begrepen wordt en of de vermoeidheid niet toeslaat. Eventueel voorstellen te stoppen of op een ander moment verder te gaan; anders het er – jammer genoeg – bij laten. Op het laatste vel kun je aangeven dat/waarom een interview onderbroken of afgebroken moest worden.

- Dat laatste vel moet in ieder geval (gedeeltelijk) door de gv-er worden ingevuld, ook als er iemand anders heeft geïnterviewd. Het is daarbij van belang dit te doen zonder het interview bekeken te hebben!

- Heb ook enquêteformulier kerkdiensten/vieringen bij de hand; evt. meegeven indien van toepassing! Zolang deze nog niet gereed zijn, even noteren wie er nog één dient te ontvangen.

- Begin elk interview met een korte uitleg over het doel van het interview:

“Om een beter beeld te krijgen van wat geestelijke verzorging betekent voor bewoners en hun ‘familie’ in een verpleeg- of verzorgingshuis nú, maar ook met het oog op wie in de toekomst dergelijke zorg nodig zal hebben, ook al is dat misschien in een heel andere context.”

- Geef nadrukkelijk aan, dat de gegevens anoniem worden verwerkt.

- Maak ook vooral duidelijk dat, “daar waar u geen antwoord op wilt geven, hoeft dat ook niet.”

- Vertel dit in je eigen woorden en probeer het interview in gespreksvorm af te nemen, zodat het niet overkomt als een massieve vragenlijst.

- Geef van tevoren aan, hoeveel tijd je denkt dat het gesprek zal kunnen duren (plm. 1 uur).

- Vraag vervolgens naar de bereidheid mee te werken (zie vraag 0).

- Het lijkt niet meer dan vanzelfsprekend, maar bedank degene met wie je in gesprek was nadrukkelijk, want hij/zij heeft er niet alleen veel tijd en energie geïnvesteerd, maar ook het nodige van zichzelf laten zien.

Veel succes en óók niet minder bedankt voor de geleverde inspanningen!

Inventarisatie Individueel Contact met Geestelijk Verzorger: versie 1.0 29-8-2005

0. Bent u bereid mee te werken aan een onderzoek naar de betekenis van geestelijke verzorging in de ouderenzorg?

- ja nee → ga hierna naar achtergrondgegevens
Indien niet, wilt u ook zeggen waarom niet?
te vermoeiend wil/kan niet zeggen anders, nl.:

Algemeen

1. Wist u, toen u hier als 'familielid' kwam, dat er hier een geestelijk verzorger beschikbaar is?

- ja nee

2. Wat vindt u ervan, dat er hier een geestelijk verzorger beschikbaar is?

- zeer belangrijk belangrijk weet niet niet belangrijk zeer onbelangrijk

3. Wat is/zijn volgens u de belangrijkste ta(a)k(en) van de geestelijk verzorger in het algemeen?

4. Wat vindt u ervan, dat er hier een geestelijk verzorger beschikbaar is, óók voor u als 'familie'?

- zeer belangrijk belangrijk weet niet niet belangrijk zeer onbelangrijk

5. In welke situaties vindt u het belangrijk dat er een geestelijk verzorger beschikbaar is voor u als 'familie':

☐ rond de opname	☐ gesprek over dagelijks leven nú
☐ mantelzorg / familieparticipatie	☐ loslaten zorg voor de bewoner
☐ rond hoogtijdagen (verj.dag/trouwdag)	☐ 'wandelgangen contact' (alledaags)
☐ vragen rond leven, ziekte en dood	☐ gesprek over welbevinden bewoner
☐ gesprek over betekenis levensbeschouwing voor bewoner in de gegeven situatie	☐ rond het levenseinde
☐ in een crisissituatie	☐ nog anders, nl.:
☐ nazorg	

Over contact van de bewoner(!) met de geestelijk verzorger'

6. Heeft de bewoner waarvoor u hier bent contact met de geestelijke verzorger, of is deze betrokken bij activiteiten van de geestelijke verzorging, voor zover u weet? (Toelichting: betreft zowel individueel contact als deelname aan gespreksgroepen e.d. of vieringen)

- ja nee weet niet

7. Wat vindt u daar zèlf van, hoe voelt dat voor u? Kunt u dat in een paar woorden omschrijven?

Over individueel contact als 'familielid' met geestelijk verzorger

8. Hebt u zelf contact (gehad) met de geestelijk verzorger? (Toelichting: Er moet sprake zijn van 1 op 1 contact, bijwonen kerkdienst telt niet, wel evt. gesprek na afloop bij de koffie bijv.)

ja nee, wel gehad nee, nooit gehad nee, maar ik heb daar juist wel behoefte aan

9a. *Indien van toepassing*: Wat is/was/zijn/waren voor u de belangrijkste reden(en) om contact te (willen) hebben met de geestelijk verzorger?

9b. *Indien van toepassing*: Wat is/was/zijn/waren voor u de belangrijkste reden(en) om geen contact te (willen) hebben met de geestelijk verzorger?

10. Hebt/had u dat contact met de geestelijk verzorger apart van of samen met de bewoner?

apart samen zowel apart als samen

11. Kunt u iets zeggen over waarom u dat contact juist apart / samen / beide hebt/had?

12. Kunt u aangeven wat de aanleiding is geweest tot het eerste contact?

toevallige ontmoeting kennismaking crisissituatie
 kerkdienst/viering bijeenkomst vanuit gv anders, nl.:

13. Hoe is dit eerste contact tot stand gekomen? Op initiatief van:

uzelf geestelijk verzorger iemand anders, nl.:

14. Wat heeft dit eerste contact voor u betekend? Kunt u dat omschrijven?

15. Hoe belangrijk is contact met de geestelijk verzorger *op dit moment* voor u?

zeer belangrijk belangrijk n.v.t. niet belangrijk zeer onbelangrijk

16. *Indien van toepassing*: Hoe komen/kwamen vervolggesprekken tot stand?

op (vaste) afspraak u geeft zelf aan wanneer u daar weer behoefte aan heeft
 op initiatief van de geestelijk verzorger net zoals het uitkomt anders, nl.:

17. In hoeverre passen de woorden uit de eerste rij volgens u het best bij het contact nú? O n.v.t.
gezellig		< --- >		(ongezellig)
☐ helemaal mee eens	☐ mee eens	☐ weet niet	☐ niet mee eens	☐ helemaal niet mee eens
persoonlijk		< --- >		(onpersoonlijk)
☐ helemaal mee eens	☐ mee eens	☐ weet niet	☐ niet mee eens	☐ helemaal niet mee eens
diepgaand		< --- >		(oppervlakkig)
☐ helemaal mee eens	☐ mee eens	☐ weet niet	☐ niet mee eens	☐ helemaal niet mee eens
nabij		< --- >		(afstandelijk)
☐ helemaal mee eens	☐ mee eens	☐ weet niet	☐ niet mee eens	☐ helemaal niet mee eens
vertrouwd		< --- >		(vreemd)
☐ helemaal mee eens	☐ mee eens	☐ weet niet	☐ niet mee eens	☐ helemaal niet mee eens
veilig		< --- >		(onveilig)
☐ helemaal mee eens	☐ mee eens	☐ weet niet	☐ niet mee eens	☐ helemaal niet mee eens

18. Geeft/Gaf u tijdens het gesprek met de geestelijk verzorger wel eens uiting aan één of meerdere van de volgende gevoelens: *(meerdere antwoorden mogelijk)*

☐ moed	☐ hoop	☐ vertrouwen
☐ groei	☐ dankbaarheid	☐ blijdschap
☐ troost	☐ aanvaarding	☐ berusting
☐ machteloosheid	☐ verdriet	☐ schuldgevoelens
☐ gevoel van tekort schieten	☐ opstandigheid ('waarom')	☐ wil niet zeggen

19. Spreekt/Sprak u met de geestelijk verzorger wel eens over: *(meerdere antwoorden mogelijk)*

☐ ouder worden	☐ ziekte en gezondheid	☐ achteruitgang
☐ afhankelijkheid	☐ eenzaamheid	☐ verlieservaring
☐ fysieke pijn	☐ geestelijke pijn	☐ leven en dood
☐ geloof/levensbeschouwing	☐ zingevingsvragen	☐ ethische vragen
☐ familieomstandigheden	☐ omstandigheden in het verpleeghuis/verzorgingshuis	
☐ vreugdevolle dingen	☐ wil niet zeggen	

20. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

- a. ik vind het fijn dat de geestelijk verzorger er ook voor mij als 'familie' is
 helemaal mee eens mee eens mee oneens helemaal mee oneens
- b. ik vind het belangrijk dat de geestelijk verzorger meer tijd besteedt aan de bewoner dan aan mij als 'familie'
 helemaal mee eens mee eens mee oneens helemaal mee oneens
- c. ik vind het fijn als de geestelijk verzorger de tijd neemt om naar mijn verhaal te luisteren
 helemaal mee eens mee eens mee oneens helemaal mee oneens n.v.t.
- d. het is fijn om met de geestelijk verzorger te kunnen door praten over wat me bezig houdt
 helemaal mee eens mee eens mee oneens helemaal mee oneens n.v.t.
- e. door het contact met de geestelijk verzorger ben ik verder gekomen in deze situatie
 helemaal mee eens mee eens mee oneens helemaal mee oneens n.v.t.

21. Wat doet zo'n gesprek met de geestelijk verzorger u? Welke gevoelens roept het bij u op?
(Wanneer iemand niet zelf de juiste woorden weet te vinden kunnen woorden als: blij, verdrietig, vredig, gerust, eenzaam, goed, angstig, neerslachtig, (niet) begrepen, (on)geborgen, getroost, gesterkt, opgelucht, bemoedigd, bevrijd, ik kan er mee verder, als handreiking dienen.)

checkbox graag aanvinken, indien het nodig was om antwoorden te suggereren!

Over individueel contact rond zingeving met andere personen in uw omgeving

22. Hebt u naast contact met de geestelijk verzorger ook contact met uw eigen wijkpredikant/pastor/raadvrouw?

die heb ik niet → *ga naar 24*

zeer regelmatig regelmatig af en toe nooit

23. *Indien van toepassing:* Spreekt u met uw eigen wijkpredikant/pastor/raadvrouw over dezelfde dingen als met de geestelijk verzorger? Wat is er eventueel anders?

ja nee, anders is:

24. Hebt u naast contact met de geestelijk verzorger (ook nog) contact met iemand anders van uw levensbeschouwelijk genootschap, zoals bijv. een ouderling of diaken, iemand van een bezoekgroep?

dergelijke mensen zijn er niet binnen mijn levensbeschouwelijk genootschap

zeer regelmatig regelmatig af en toe nooit

25. Ondervindt u ook van anderen dan de geestelijk verzorger of uw evt. wijkpredikant steun bij levensvragen en/of uw geloof? nee ja, nl.: (*meerdere antwoorden mogelijk*)

wil niet zeggen

uw naaste familie goede vrienden

of vanuit de instelling:

de verpleging/verzorging de (verpleeg)huisarts de psycholoog

de maatschappelijk werker iemand anders, nl.:

of van buiten de instelling:

de huisarts een psycholoog een maatschappelijk werker

een welzijnswerker iemand anders, nl.:

26. Als uw bewoner dezelfde zorg zou behoeven, maar meer zelfstandig zou wonen, zou u dan behoefte hebben aan contact met een geestelijk verzorger zoals die hier is?

zeker wel waarschijnlijk wel waarschijnlijk niet zeker niet

27. Kunt u aangeven waarom u dat denkt?

Andere vormen van geestelijke zorg (activiteiten/vieringen/stiltecentrum)

28. Neemt u of hebt u wel eens deelgenomen aan een bewonersgerichte activiteit van de geestelijke verzorging samen met uw 'familielid'?

ja nee

29. *Indien van toepassing:* Hoe is dat voor u? Kunt u dat nader omschrijven?

30. Neemt u of hebt u wel eens deelgenomen aan een activiteit (mede) georganiseerd vanuit de geestelijke verzorging, speciaal bestemd voor 'familieleden'?

ja nee

31a. *Indien van toepassing:* Zo ja, wat is/zijn dit voor (een) bijeenkomst(en)?

31b. *Indien van toepassing:* Zo nee, waarom niet? → Ga vervolgens naar 33.

32. *Indien van toepassing:* Kunt u omschrijven, wat u hieraan beleeft?

33. Aan wat voor soort bijeenkomsten zou u (wel/nog meer) behoefte hebben?

34. Maakt u wel eens gebruik van het Stiltecentrum?

ja nee is niet aanwezig wil niet zeggen

35a. *Indien van toepassing:* Zo ja, wat zoekt en/of vindt u daar vooral?

35b. *Indien van toepassing:* Zo niet, waarom niet?

35c. *Indien van toepassing (er is geen ruimte):* Zou u wel behoefte hebben aan een Stiltecentrum?

36. *Indien van toepassing:* Hoe ervaart u de ruimte? Waar moet een Stiltecentrum voor u aan voldoen?

37. Bezoekt u de kerkdiensten / vieringen hier in huis?

zeer regelmatig regelmatig af en toe nooit

(Indien wel, vragen of je apart enquêteformulier dáárover mag meegeven:

enquêteformulier meegegeven, no: ____ géén enquêteformulier meegegeven)

Persoonlijk

38. Welke levensbeschouwing hebt u? (bijv. kerkgenootschap, gedachtengoed, wortels)

39. Wat is/zijn voor u persoonlijk de belangrijkste dingen waarmee u zelf gestalte geeft aan uw levensbeschouwing?

40. In welke mate hebt u behoefte aan ondersteuning van anderen bij levensvragen en/of uw geloof?

in zeer grote mate in grote mate in enige mate niet

Achtergrondgegevens

41. Uw leeftijd: <=25 jaar 25-40 jaar 40-50 jaar 51-60 jaar 61-70 jaar
 71-80 jaar 81-90 jaar 91-95 jaar 95-100 jaar > 100 jaar

42. Geslacht: vrouw man

43. Ondervindt u steun in uw situatie van mensen die voor u van betekenis zijn (evt. partner, kinderen, goede vrienden, etc.)

in zeer grote mate in grote mate in enige mate niet n.v.t.

44. Relatie tot bewoner: partner kind (achter)kleinkind neef/nicht
 vriend(in) buur anders, nl.:

45. Categorie bewoner: verpleeghuis verzorgingshuis
 somatisch psychogeriatrisch revalidatie KDO/crisis

46. Verblijfsduur bewoner: 0-6 wkn 6 wkn – 3 mnd 3 mnd – 6 mnd 6 mnd – 1 jaar
 1 – 2 jaar 2 – 5 jaar 5 – 10 jaar > 10 jaar

Achtergrondgegevens: vooraf/achteraf in te vullen door de geestelijk verzorger/interviewer

Datum interview: ... -...-2005 Benodigde tijd voor interview in min.: min.

Interviewer: interview afgebroken wegens:
 eigen gv-er andere gv-er niet gv-er

Selectie respondent: aselekt geselecteerd door gv geselecteerd door derden

Localisatie: Amstelveen Beekbergen Doorn Vlaardingen Zwolle Zuidhorn

Hoe lang kennen geestelijk verzorger en respondent elkaar?

< 1 wk 1 wk – 6 wkn 6 wkn – 3 mnd 3 mnd – 6 mnd 6 mnd – 1 jaar
 1 – 2 jaar > 2 jaar

Hoe goed kent u elkaar volgens de geestelijk verzorger?

erg goed goed redelijk een beetje nauwelijks niet

Waar gaat het volgens de geestelijk verzorger in de meeste gevallen om bij het individuele contact met deze persoon: (meerdere antwoorden mogelijk)

- Zingevingstaken: Trefwoorden hierbij zijn:
Zingevingstaken - van binnen-uit, buiten-af, boven-af; zingevingsvraag (waarom / waartoe)
- Ondersteuning : Trefwoorden hierbij zijn:
Algemeen of ten opzichte van een bijzondere situatie
Levensverhaal : Trefwoorden hierbij zijn:
(her-)interpretatie (van o.a. de eigen identiteitsbeleving); zelfrespect; eenheid; reframing.
- Krachtbronnen : Trefwoorden hierbij zijn:
Bronnen van hoop; troost; zingeving. symbooltaal / rituelen / verhalen (gericht op integratie en evenwicht)
- Zelfbeelden : Trefwoorden hierbij zijn:
aspecten van ervaringen van actualiteit binnen eigen rel. trad; godsbeelden;
voorbeeldfiguren; identiteit aandacht ervaringen binnen eigen levensontwerp / taalveld
- Milieu : Trefwoorden hierbij zijn:
sociale- economische- historische- culturele en etnische context (genogram + sociogram);
interpersoonlijke capaciteiten;
- Fysiek : Trefwoorden hierbij zijn:
Wat betekent de fysieke situatie voor de zorgvrager en zijn/haar milieu en voor de beleving van bijvoorbeeld eigenwaarde; hoe wordt e.e.a. ervaren i.r.t. godsbeelden.
- Stemming : Trefwoorden hierbij zijn:
(stemmingen zoals bijv.: apathie, opstandig, rusteloos, eufor, achterdochtig, zwaarmoedig, verdrietig, afhankelijk, angstig etc.) het gaat hier onder andere ook over de context van de stemming Ook kunnen binnen dit aandachtspunt onderwerpen als 'genade', 'schuld', 'heimwee', 'keuzeprocessen', 'verwerking', 'verlies', 'bevestiging' en 'bemoediging', aan de orde komen.
- Ethiek : Trefwoorden hierbij zijn:
Vragen over het hoe en wat met betrekking tot ethische beslissingen en de waardering daarvan in het eigen levensperspectief.
- Rouw: Trefwoorden hierbij zijn:
ondersteuning in (anticiperende) rouw c/q verlies en acceptatie problematiek
- Anders, nl: